

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТА ПРИРОДООХОРОННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДНИХ ДЖЕРЕЛ СЛОВЕЧАНСЬКО-ОВРУЧСЬКОГО КРЯЖУ

Іван ХОМ'ЯК

кандидат біологічних наук, доцент

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Україна)

Ольга ВАСИЛЕНКО

кандидат біологічних наук, доцент

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Україна)

Владислав КУТКОВЕЦЬ

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 101 Екологія

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Україна)

Словечансько-Овруцький кряж – це географічна формація, що розташована в західній частині центральної частини України, в межах Житомирської області, між річками Славою на півночі та Тетерів на півдні. Характеризується переважно рівнинним рельєфом з відомими пагорбами і маленькими хребтами. Регіон багатий на ліси, річки, озера та болота, що створює сприятливі умови для розвитку різноманітних екосистем та біорізноманіття. Характеризується помірним континентальним кліматом з теплим літом і помірною зимою. Цей регіон також багатий на історичні пам'ятки, зокрема давні поселення, стародавні замки та церкви, що привертають туристів і дослідників.

Найважливіші природні комплекси можна розділити на кілька груп. До першої належать ті, що мають високу екосозологічну цінність і потребують максимальної безпеки та захисту. По-друге, це ті, які мають важливе економічне або утилітарне значення, тому їх необхідно захистити для задоволення повсякденних потреб населення. Треті – ті, що мають високу естетичну, історичну, рекреаційну чи сакральну цінність, що робить їх потенційними об'єктами для розвитку туризму [10]. Природні джерела Словечансько-Овруцького кряжу поєднують в собі ознаки всіх трьох груп [4]. Велика кількість рідкісних компонентів біоти (видів і середовищ існування) і природоохоронних територій, зосереджених навколо них, мають особливу рекреаційну цінність, а також мають важливий прямий і опосередкований вплив на життя і добробут місцевого населення і країни.

В районі природних джерел знаходиться велика кількість населених пунктів, включених до списку 4 резолюції Бернської конвенції. Багато рослин і тварин занесено до Червоної книги України, Європейського Червоного списку, Бернської конвенції, регіональних списків рідкісних видів.

Природні джерела Словечансько-Овруцького кряжу часто влаштовують як священні криниці. Вони використовуються місцевим населенням як джерело питної води. Водночас вони є витокami малих річок, з яких отримують воду інші села та міста, розташовані нижче за течією [6]. Крім того, вони безпосередньо впливають на формування екосистем в районі їх водозбірного басейну і опосередковано на тих, що розташовані в долинах річок.

Для місцевого населення природні джерела мають сакральне значення. Місцеві жителі називають їх «святими криницями». Їм поклонялися з давніх часів. Нині традиція християнізована, але суть її не змінилася. Громади збираються тут на особливі свята (Трійця, Водохреща та ін.). Сюди приходять на індивідуальне богослужіння, набирають і запасують у них воду, організують відпочинок [8]. З цікавістю та задоволенням долучаються до цієї традиції туристи в рамках авторських маршрутів «Легенди Нору» та «Священні джерела Словечансько-Овруцького кряжу». [7].

Кафедра екології та географії спільно з лабораторією теорії екосистем та студентським волонтерським загonom «Хранителі Полісся» Житомирського державного університету імені Івана Франка намагаються поєднати в одному проекті всі цінні властивості природних джерел. На рівні участі експертів та волонтерів проект «Полісся – пустеля без кордонів» реалізовано в рамках Програми вразливих ландшафтів (ELP), якою керує Cambridge Nature Protection Initiative спільно з ГО «Українське товариство охорони птахів» та «Франкфуртське зоологічне товариство» за підтримки фонду «Аркадія». В рамках цієї програми розробляється проект створення національного природного парку «Словечансько-Овруцький кряж» [2].

Він об'єднає найцінніші території цього регіону в єдину систему. Заповідним ядром парку буде Поліський природний заповідник та заказники, розташовані на території хребта [3]. Рекреаційна частина парку включає низку різноманітних туристичних маршрутів. Вони прокладені через історичні, самотні, культурні та природні об'єкти. Обов'язковими компонентами кожного з них є природні джерела. Водночас ці об'єкти перебувають під загрозою антропогенної трансформації, що може знизити їх цінність за будь-яким із параметрів. Для запобігання цьому планується створення об'єктів природно-заповідного фонду навколо кожного з природних джерел – гідрологічних заказників, пам'яток природи тощо. На сьогодні ми запропонували на розгляд місцевих органів влади три запроєктовані об'єкти [1]. Це

гідрологічні заказники «Прибитоцький», «Гудича криниця» та «Малиновий мох» [5].

Список використаних джерел:

1. Козин М.С., Хом'як І.В. Синтаксономічна та екосозологічна характеристика природного джерела «Кам'яний брід». *Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених*. Житомир : ЖДТУ, 2021. С. 104.
2. Лаврик О.Д., Весельська Е.В., Хом'як І.В. Перспективи збереження ландшафтного біорізноманіття Словечансько-Овруцького кряжу шляхом створення національного природного парку. *Українське Полісся: проблеми та тренди сучасного розвитку: матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції*. Ніжин: НДУ ім. Гоголя, 2022. С. 16–18.
3. Патрон М.А., Хом'як І.В. Перспективи розширення поліського природного заповідника на території Словечансько-Овруцького кряжу. *Біологічні дослідження – 2021: Збірник наукових праць*. Житомир, 2021. С. 338–339.
4. Тутковский П.А. Словечансько-Овруцький кряж і узбережжя ріки Словечни : геологічний та геоморфологічний опис. Київ : Видавництво УАН, 1923. 59 с.
5. Хом'як І.В. Екосозологічна характеристика проектованого гідрологічного заказника «Малиновий мох». *Лісові екосистеми: сучасні проблеми і перспективи досліджень-2022* : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (Житомир, 30 травня 2022 р.). Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 41–42.
6. Хом'як І.В., Козин М.С., Коцюба І.Ю., Василенко О.М., Власенко Р.П. Обґрунтування необхідності охорони витоків малих річок на прикладі Словечансько-Овруцького кряжу. *Екологічні науки*. 2022. № 1. С 28–32.
7. Хом'як І.В., Дунаєвська О.Ф., Рябцева Н.О. Про унікальний екологічний туристичний маршрут «Легенди Нору». *Наука. Молодь. Екологія-2017: матеріали*

XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, (Житомир, 25 травня 2017 р.). Житомир, 2017. С 161–163.

8. Akhmedenov K.M. Assessment of the prospects of springs in Western Kazakhstan for use in religious tourism. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2020. №. 3. P. 958–965.

9. Leopold A.A Sand County Almanac. Oxford : Oxford University Press, 1949. 240 pp.

10. Prato T., Fagre D.B. National parks and protected areas: Approaches for balancing social, economic, and ecological values. New Jersey : Wiley-Blackwell, 2005. 446 p.